

ELAZIĞ İLİNİN 1996 YILI SAĞLIK VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

¹Yasemin AÇIK - ²Edibe DİNÇ - ³Suna BENLİ¹Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi, Elazığ-TÜRKİYE²Fırat Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Elazığ-TÜRKİYE³Sağlık Müdürlüğü, Elazığ-TÜRKİYE

Geliş Tarihi: 08.06.1998

A review of the data on the health status of Elazığ province in 1996

SUMMARY

In our this study we aimed to review the data on the status of health in Elazığ in 1996. The enlistments, cards and forms kept in health units associated with The Directorship of City Health were put to use. Crude birth rate (% 010.9), Crude Death Rate (% 02.3), Infant Mortality Rate (% 025.7), Population Increase rate (% 08.6), and total Immunation rate (% 91) were determined. Measles vaccination rate (% 99), and BCG vaccination rate (% 87) were also reviewed. Diarrhoeas take first place in the rankings of the 10 leading diseases. Various forms of heart diseases are the leading causes of mortality. These data compared with those of other provinces indicate that the health status of Elazığ do not rank among the worst cities in Turkey.

Key Words: Health Status, Crude Birth Rate, Crude Death Rate, Health Directorship.

ÖZET

Elazığ ilinin 1996 yılındaki sağlık düzeyini tanımlamak amacıyla yapılan bu çalışmada İl Sağlık Müdürlüğündeki tüm birimlerde bulunan formlar ve kayıtlar değerlendirildi. Kaba Doğum Hızı % 010.9, Kaba Ölüm Hızı % 02.3, Bebek Ölüm Hızı % 025.7, Nüfus Artış Hızı % 08.6, bağışıklama oranı DBT-OPA₃ için % 91, Kızamık için % 87 olarak tesbit edildi. Bildirimi zorunlu hastalıklardan en sık görülen ishallerdir. Ölüm nedenleri sıralamasında da Kalbin Diğer Hastalıkları birinci sıradadır. Elazığ ilinin sağlık düzeyinin diğer bazı illere göre daha iyi durumda olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Durumu, Kaba Doğum Hızı, Ölüm Hızı, Sağlık Müdürlüğü

GİRİŞ

Bir toplumun sağlık düzeyini gösterebilecek en önemli ölçütler istatistiksel verilerdir. Bu veriler kullanılarak bir toplumun sağlık düzeyinin yıllara göre değişim ve gelişimi izlenebilir. Sağlık düzeyinin nereye ulaştığı gözlenebilir. Ayrıca bu toplumun sağlık düzeyi diğer toplum ya da ülkelerin sağlık düzeyi ile karşılaştırılabilir. Çünkü sayılarla ifade edilmeyen bulguların ya da gözlemlerin bir anlamı ve değeri olmaz. Bulgular ve gözlemler sayı, oran ve hızlarla ifade edildiğinde anlam kazanır ve herkes tarafından değerlendirilebilir (1).

Sağlık Bakanlığı ülke çapında sağlık hizmetlerini planlarken tüm illerden topladığı istatistikleri kullanır. Toplanan veriler değerlendirilerek toplumun gereksi-

nimleri, iyi yürütülen ve yürütülmeyen hizmetler, öncelik verilmesi

gereken konular saptanır. Bu değerlendirmeler ışığında hizmetler yeniden değerlendirilir, planlanır ve yürütülür (1).

Uluslararası geçerliliği olan ve en sık kullanılan sağlık düzeyi ölçütlerini hesaplayarak, Elazığ ilinin 1996 yılı sağlık düzeyini değerlendirmek amacı ile bu çalışma yapılmıştır.

MATERYALVE METOT

Elazığ ilinin 1996 yılı sağlık düzeyini değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışmada; tüm Sağlık Ev-

leri, Sağlık Ocakları ve Hastanelerde tutulan kayıtlar ve formlar araştırmamızın veri kaynağını oluşturmuştur. Bilgilerin toplanmasında sağlık Müdürlüğü İstatistik şubesi, Bulaşıcı Hastalıklar şubesi, Tedavi Hizmetleri ve Yataklı Tedavi Kurumları şubesi, Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması (AÇS-AP) şubesinde tutulan kayıtlardan yararlanılmıştır.

İl Sağlık Müdürlüğü istatistik şubesinde toplanan kayıt, fiş, kart ve formlar değerlendirilmeye alındı.

Veri kaynağı için:

001 Nolu Form: Ev Halkı Tesbit Fişi (ETF)

002 - 003 Nolu Form: Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılımı

013 Nolu Form: Yıllık Bağışıklama Çalışmaları

017 Nolu Form: Bildirimi Zorunlu Hastalıklar İstatistik Formu

023 Nolu form: Sağlık Ocakları Aylık Toplu Çalışma Formu-Sağlık Ocakları Aylık Mıadlı Personel Cetveli

024 - 1 Nolu form: Sağlık Ocaklarının Personel, Poliklinik, Laboratuvar, Doğum ve Ölüm İcmal Çizelgesi

Sağlık Ocakları, yataklı tedavi kurumları, belediye sağlık işleri müdürlüğü tarafından doldurulan ölüm istatistik fişleri

Sağlık Ocakları poliklinik defter kayıtlarından yararlanılmıştır.

Elde edilen veriler bilgisayarda değerlendirilmiştir.

BULGULAR

1996 yılı ETF sonuçlarına göre Elazığ ilinin nüfusu 520.232 olarak tebit edildi. Toplam nüfusun % 65'i il merkezine, % 35 'i ise ilçe ve köylerine aittir.

İl genelinde nüfusun % 50.42'si erkek, % 49.57'si kadındır. Elazığ ilinin yıllara ve cinsiyete göre nüfus dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Elazığ ilinin Yıllara ve Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı

Yıllar	NÜFUS				Toplam Sayı
	ERKEK		KADIN		
	Sayı	%	Sayı	%	
1994	245.968	49.4	252.159	50.6	498.127
1995	261.935	50.3	259.290	49.7	521.225
1996	262.315	50.4	257.917	49.5	520.232

0-14 yaş grubu nüfus 170 144 olup toplam nüfusun % 32.7'sini oluşturmaktadır. 65 ve üzeri yaş grubu nüfus ise 21 766 olup, toplam nüfusun % 4.2'sini oluşturmaktadır. Buna göre Elazığ'da bağımlı nüfus oranı % 36.9'dur.

15 - 49 yaş grubu kadın nüfusu 140 017 olup, toplam nüfusu % 26.9'unu oluşturmaktadır. Bunların % 40.2'si (56 255 kişi) evlidir.

Doğurganlık ve aile planlaması çalışmalarında duyarlı bir gösterge olan Genel Doğurganlık Hızı il genelinde % 040.3 olarak hesaplanmıştır. Son 3 yıla ait Kaba Doğum Hızları ve Genel Doğurganlık Hızları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Elazığ ilinin Yıllara Göre Kaba Doğum ve Genel Doğurganlık Hızları

Yıllar	Kaba Doğum	Genel Doğurganlık Hızı
	Hızı (%)	(%)
1994	10.8	40.8
1995	10.4	38.5
1996	10.9	40.3

1996 yılında meydana gelen toplam doğum sayısı 5 779'dur. Elazığ'da beklenen canlı doğum sayısınının 10 400 olması gerekirken, bunun yarısı kadar (5 646 canlı doğum) olmuştur. Ölü doğum sayısı ise 133'dür. Doğumların % 16.0 (924 doğum) sağlık personeli yardımı olmadan, % 19.7'si (1.137 doğum) ebenin yardımıyla, %64.3'ü (3.718 doğum) hastanede yapılmıştır.

1996 yılında 643 erkek 539 kadın olmak üzere 1182 ölüm meydana gelmiştir. Oysa Elazığ ilinde beklenen ölüm sayısı ise 1996 yılı nüfusuna göre 4160 olmalıdır. Erkekler için Özel Ölüm Hızı % 02.45, Kadınlara Özel Ölüm Hızı ise % 02.08'dir. Son 3 yıla ait Kaba Ölüm Hızları ve ölüm sayılarının dağılımı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Elazığ ilinin Yıllara Göre Kaba Ölüm Hızları ve Ölüm Sayıları

Yıllar	Kaba Ölüm Hızı (%)	Ölüm Sayısı
1994	1.2	614
1995	1.8	946
1996	2.3	1182

1996 yılında Elazığ ilinin nüfus artışı hızı %08.6 olarak bulunmuştur.

Yaş gruplarına göre Orantılı Ölüm Hızlarının il geneli için hesaplanan değerleri Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Elazığ İlinin Yaş Gruplarına Göre Orantılı Ölüm Hızlarının Dağılımı (1996)

Yaş Grupları	Orantılı Ölüm Hızı (%)
0-4	14.4
5-14	1.2
15-44	5.7
45-64	20.3
65 ve üzeri	58.4

Gebelik, doğum ve lohusalık nedeniyle meydana gelen ölümler ana ölümü olarak bilinir. Ana ölümleri Ana Ölüm Hızı ile ölçülür. Elazığ için Ana Ölüm Hızı yüzbinde 124'dür.

Tablo 6. Elazığ İlinde Yaşayan Sıfır Yaş Grubu Çocukların Aşılama Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Sıfır Yaş Grubu	DBT-OPA ₁		DBT-OPA ₂		DBT-OPA ₃		Kızamık		BCG	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1994	11.251	10.274	91	9.750	87	9.149	81	8.905	79	8.268	73
1995	10.940	10.488	96	9.351	85	8.569	78	7.889	72	8.318	76
1996	10.627	10.461	98	10.240	96	9.644	91	10.609	99	9.266	87

1996 yılında tüm gebelerin % 37'sine TT₁, % 24'üne de TT₂ aşısı yapılmıştır.

1996 yılında cinsiyete göre bildirim zorunlu hastalıklardan en çok görülen ilk 10 hastalığın sıralaması Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Elazığ İlinde Bildirimi Zorunlu Hastalıklardan En Çok Görülen İlk On Hastalığın Cinsiyete Göre Dağılımı (1996)

Sıra	Erkek	Sayı	Kadın	Sayı
1	İshal	6986	İshal	5713
2	Streptokoksik Anjin	1411	Streptokoksik Anjin	1113
3	Şüpheli Isırık	359	Kızamık	261
4	Kızamık	266	Şüpheli Isırık	121
5	Brusella	46	Brusella	60
6	B. Sarılık	41	Tifo	37
7	Kızıl	31	Kızıl	34
8	Hepatit B	24	B. Sarılık	30
9	Tifo	23	Menenjit	18
10	Tüberküloz	15	Hepatit B	13

Toplam 12762 ishal vakasının 2861 (% 22.4)'ü 0 yaş grubunda görülmüştür. 1996 yılında 0 yaş grubundaki bir erkek çocuk ishal nedeniyle ölmüştür.

Elazığ ilinde yataklı tedavi kurumlarında en çok görülen ilk beş ölüm nedeninin cinsiyete göre dağılımı Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Elazığ İlinde Yataklı Tedavi Kurumlarında En Çok Görülen İlk Beş Ölüm Nedeninin Cinsiyete Göre Dağılımı (1996)

Sıra	Erkek	Sayı	Kadın	Sayı
1	Kalbin Diğer Hastalıkları	88	Kalbin Diğer Hastalıkları	55
2	Motorlu Taşıt Kazaları	22	Doğum Öncesi Prenatal Hast.	12
3	Gıda Zehirlenmeleri	11	Sinir Sistemi Hastalıkları	19
4	Tifo	10	Gıda Zehirlenmeleri	10
5	Hipertansiyon	8	Motorlu Taşıt Kazaları	9

Sağlık personeli başına düşen nüfusun il geneline göre dağılımı Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Elazığ İlinde Sağlık Personeli Başına Düşen Nüfusun İl Geneline Göre Dağılımı (1996)

Sağlık Personeli	İl Geneli
Hekim (Uzman-Pratisyen)	874
Diş Hekimi	30601
Hemşire	880
Ebe	1268
Sağlık Memuru	5002

TARTIŞMA

1996 yılı itibarıyla Elazığ ili nüfusu Türkiye nüfusunun % 0.92'ni oluşturmaktadır Elazığ ili nüfusunun (337905) % 65'i il ve ilçe merkezlerinde, % 35'i ise kırsal yörede yaşamaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsünün 1990 yılı Genel Nüfus Sayımı sonucuna göre; Türkiye nüfusunun % 59.01'i kentlerde, % 40.99, köylerde yaşamaktadır (2).

Elazığ'ın son 3 yıllık Kaba Doğum Hızında da önemli bir değişiklik olmamış ve 1996 yılı için % 10.9 olarak saptanmıştır. Dünya'da Kaba Doğum Hızı %31, gelişmiş ülkelerde %15, gelişmekte olan ülkelerde % 33'dür(3). Yozgat'ta (4) 1995 yılında % 7.63, Sakarya'da ise 1996 yılında %12.5 olarak bulunmuştur(7).

Türkiye'de Kaba Doğum Hızı kırsal bölgelerde (%24.0) kentsel bölgelere göre (%21.7) daha yüksektir ve ülke ortalaması %22.9'dur(5). Bu sonuçlara göre Elazığ, Yozgat ve Sakarya'da Kaba Doğum Hızı gelişmiş ülkelere göre paralellik göstermekte olup, Türkiye ortalamasının altındadır. Bu sonuç söz ko-

nusu illerde sunulan sağlık hizmetlerinin ya çok yeterli olduğunu ya da bu illerde toplanan istatistiksel kayıtların gerçeği yansıtmayacak şekilde hatalı olduğunu düşündürmektedir.

Hekim ya da hekim dışı sağlık personeli yardımı ile yapılan doğum oranı %84'dür. 1993 Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması verilerine göre ise bu oran %76'dır(5). 1994 yılında Sivas ilinde %81.6 olarak saptanmıştır(6). Sağlık personeli yardımı ile yapılan doğum oranının Elazığ ilinde Türkiye geneline göre daha iyi gibi görünüyorsa kayıtların yetersizliğinden kaynaklanmış olabilir.

Elazığ'da 1996 yılında meydana gelen 1182 ölümün cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde; % 45.6'sı kadın, % 54.4'ü erkektir. Toplam ölümlerin % 15.6'sı 0-14 yaş grubunda, % 26.0'ı 15-64 yaş grubunda, %58.4'ü 65 ve üzeri yaş grubundadır. Her bin kişiden 2.3'ünün öldüğü tesbit edilmiştir. Türkiye geneli için Kaba Ölüm Hızı 1989 yılında % 7.8'dir(8). Sakarya'da (7) 1996 yılında % 2.26, Yozgat'ta ise 1994 yılında % 1.84 olarak saptanmıştır(4). Elde ettiğimiz bulgulara göre Kaba Ölüm Hızı Türkiye geneline göre oldukça düşüktür.

Elazığ ili 1996 yılı verilerine göre her yüzbin annenin 124'ü gebelik, doğum ya da lohusalık nedeniyle öldüğü tespit edilmiştir. Türkiye'de Ana Ölüm Hızı 1981 yılı için yüzbinde 132'dir(8). Eskişehir'de(9) 1992 yılı için yüzbinde 60, Sakarya'da (7) 1996 yılı için yüzbinde 64.7, Yozgat'ta ise 1994 yılı için yüzbinde 20.7 olarak bulunmuştur(4). Elazığ ilinin Ana Ölüm Hızı Eskişehir, Sakarya ve Yozgat illerine göre oldukça yüksek, ülke ortalamasına ise yakındır.

1996 yılında Elazığ ilinde Bebek Ölüm Hızı % 25.4 olarak bulunmuştur. Yani her bin canlı doğumdan 25'i bir yaşına gelmeden ölmüştür. Bu ölümlerin

% 24'ü ilk dört haftada yani neonatal dönemdedir. Türkiye geneli için Neonatal Bebek Ölüm Hızı %29.2, Bebek Ölüm Hızı ise %52.6'dır(10). Kahramanmaraş ilinde 1995 yılı için Bebek Ölüm Hızı %37.4'dür(11). Sakarya ilinde ise 1996 yılı için %22.0'dir (7).

Son iki nüfus (1985-1990) sayımı arasındaki sürede nüfus artış hızı %21.7 olarak bulunmuştur(5). 1996 yılında Elazığ'ın Nüfus Artış Hızı %8.6 olarak tespit edilmiştir. Elazığ İlinin Nüfus Artış Hızı oldukça düşüktür.

1996 yılında Elazığ ilinde 0 yaş grubunda DBT-OPA₁ aşılama oranı %98 iken, DBT-OPA₃ de bu %91'e düşmüştür. Kızamıkta da oran %91'dir. 1993 Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması sonuçlarına göre BCG ve ilk doz polio aşılama oranı %90 civarında bulunmuştur. Ancak aşıya devamsızlık oranlarına bağlı olarak DBT ve OPA₃ oranı %76'ya düşmüş, kızamık aşılama oranı ise daha da düşerek %69 bulunmuştur(5). Elazığ aşılama oranları Türkiye ortala-

masına göre daha yüksektir. Bu da Elazığ Sağlık Müdürlüğü'nün bağışıklama çalışmalarına özel bir önem vererek, söz konusu dönemde bağışıklama oranlarını artırıcı eğitim ve hizmet faaliyetlerine öncelik vermesinden kaynaklanmış olabilir.

Elazığ'da tüm gebelerin %37'sine birinci doz TT₁, %24'üne de ikinci doz TT₂ aşısı yapılmıştır. Ülkemizde doğumlar için tüm gebeliklerin %16'sına bir doz ve %26'sına iki veya daha fazla doz tetanoz aşısı yapılmıştır (5).

Sonuç olarak, tüm sağlık göstergeleri bir arada değerlendirildiğinde 1996 yılında Elazığ'ın sağlık düzeyinin Türkiye geneline göre daha iyi durumda olduğu görülmektedir. Ancak toplanan istatistiksel kayıtların gerçeği ne ölçüde yansıttığını anlayabilmek için il genelinde yapılacak yeni araştırmalara ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

1. Sümbüloğlu V, Sümbüloğlu K. Sağlık Personeli İçin Veri Toplama Bilgi ve Becerisi. Sağlık Bakanlığı. Ankara, 1995.
2. T.C. Başbakanlık DİE. Genel Nüfus Sayımı ve Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri. DİE. Ankara, 1993.
3. Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü. Dünyada ve Türkiye'de Sağlık Kalkınma ve Çevre Açısından Nüfus Sorunu. Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı. Ankara, 1994 .
4. T.C. Sağlık Bakanlığı, Yozgat Sağlık Müdürlüğü. 1995 Yılı Sağlık İstatistikleri Yıllığı. Yozgat 1995.
5. Sağlık Bakanlığı Ana-Çocuk Sağlığı Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Demographic and Health Surveys Macro International Inc. Nüfus ve Sağlık Araştırması, 1993. Ankara, Türkiye 1994
6. T.C. Sağlık Bakanlığı, Sivas Sağlık Müdürlüğü. 1994 Yılı Sağlık İstatistikleri Yıllığı Sivas, 1994.
7. T.C. Sağlık Bakanlığı, Sakarya Sağlık Müdürlüğü, 1996 Yılı Sağlık İstatistikleri Yıllığı Sakarya, 1996.
8. Tezcan S. Sağlık Alanında Kullanılan Veri Kaynakları. Halk Sağlığı Temel Bilgiler. (Ed.) Bertan M, Güler Ç. Güneş Kitapevi. Ankara, 1995.
9. Ünsal A, Paşaoğlu E, Etiz S, Işıklı B, Bayuk E. 1992 yılında Eskişehir İlinin Sağlık Verileri. Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi. 1994; 16(2); 31-40.
10. TC. Hükümeti-Unicef İşbirliği Programı. Türkiye'de Anne ve Çocukların Durum Analizi. Pelin Ofset. 1996, Ankara.
11. T.C.Sağlık Bakanlığı, Kahramanmaraş Sağlık Müdürlüğü. 1993-1995 Yılları Sağlık İstatistik Bilgileri. Kahramanmaraş, 1995.